

Artikkeli

VERTAISARVIOITU
KOLLEGIALT GRANSKAD
PEER-REVIEWED
www.tsv.fi/tunnus

”Minusta tuntuu, ettei suomalaisille naisille sovi iskulauseiden sorvaaminen”

Toimittajien tasa-arvokeskustelu 1980- ja 1990-luvulla

Toimittajan ammatti on ollut Suomessa naisvaltainen ala 1990-luvun puolivälistä, mutta ammatin miesvaltainen perinne näkyy edelleen työskentelykulttuurissa. Vaikka toimittajat ovat keskustelleet tasa-arvosta yhä enemmän 1980-luvulta lähtien, sukupuolten epätasa-arvoista kohtelua esiintyy sekä ammatin sisällä että journalistisissa teksteissä. Artikkelissani väitän tämän johtuvan suomalaisen toimittajakunnan maltillisesta suhtautumisesta tasa-arvokysymysten ajamiseen. Lisäksi esitän, että aktiivisempi tasa-arvokeskustelu olisi edellyttänyt toimittajanaisilta kykyä tunnistaa epätasa-arvoisen kohtelun sekä sukupuolia eri tavoin esittävien journalismin sisältöjen heissä aiheuttamaa mielipahaa. Testaan väitettäni analysoimalla vuosina 2014–2016 keräämiäni toimittajanaisten haastatteluja sekä *Sanomalehtimies/Journalisti-* ja *Tiedotustutkimus-*lehden ja *SAL vuosikirjan* artikkeleita.

AVAINSANAT: tasa-arvo, journalismi, toimittajat, Suomi, 1980-luku, 1990-luku

Aamulehden pääkirjoitus kertoi syyskuussa 2017 lehden siirtyvän sukupuoli-neutraalien ilmausten käyttöön (Aamulehti 16.9.2017). Toimituksen johdon yleisökommentin pohjalta tekemä linjaveto uutisoitiin laajasti myös muissa medioissa. Lisäksi se sai sosiaalisessa mediassa ja lehtien kommenttipalstoilla aikaan puolto- ja vasta-argumenttien vyöryn. (Paakkinen ym. 2017.) Viikko tämän jälkeen *Helsingin Sanomien* silloinen toimituspäällikkö Erja Yläjärvi huomautti pääkirjoitus-sivulla tasa-arvon vaativan mediassa ”muutakin kuin nimikkeiden vaihtamista” (Yläjärvi 2017). Kirjoituksessaan Yläjärvi kuvasi, kuinka *Helsingin Sanomien* johdossa oli alettu kiinnittää enemmän huomiota lehden rooliin lukijoiden sukupuolirooliasenteiden muokkaajana. Vaikka journalistisen työn ytimessä säilytetään ”maailman esittäminen sellaisena kuin se on”, toimittajat voivat haastateltavavalinnoillaan vaikuttaa kokonaiskuvaan, tuottaa moninaisempaa sukupuolikuvausta. (Emt.)

Aamulehden linjauksen jälkeen sukupuolen ja journalismin suhteesta käyty keskustelu on voimistunut entisestään. Pohdinta sukupuolittuneiden ammattinimikkeiden käytöstä ja medioiden sukupuolikuvaron miesvaltaisuudesta ei ole kuitenkaan uusi vaan sitä on käyty Suomessa 1980-luvulta lähtien. Samanaikaisesti toimittajanaisten suhteellinen osuus ammattikunnassa on kasvanut, ja enemmistö Suomen Journalistiliiton jäsenistä on ollut naisia vuodesta 1995. Lisäksi tasa-arvo on noussut yhdeksi suomalaisen julkisen keskustelun keskeisistä teemoista, jota työelämän osalta on viitoittanut etenkin vuonna 1987 voimaan tullut tasa-arvolaki. Työssään toimittajat ovat olleet näköalapaikalla seuraamassa tätä kehitystä. Tästä huolimatta tasa-arvo-ongelmia esiintyy journalismin sisältöjen ohella edelleen sekä toimittajanaisten palkkauksessa että urakehityksessä. (esim. Savolainen & Zilliacus-Tikkanen 2015, 19, 22–29; Kurvinen 2013, 13, 233; Ylöstalo 2012, 26.)

Tässä artikkelissa pohdin syitä siihen, miksi sukupuolten välinen tasa-arvo niin journalistisissa sisällöissä kuin toimittajan ammatissakin on edennyt Suomessa niin hitaasti. Se ei ole toki yksinomaan suomalaisen toimittajakunnan ongelma, vaan epätasa-arvoisuutta esiintyy myös muissa maissa (Löfgren Nilsson 2010, 1; Baker 2018, 163–164). Artikkelin hypoteesina on kuitenkin ajatus siitä, että suomalaisten toimittajien tasa-arvokeskustelu on ollut erityisen nihkeää eikä sukupuolten tasa-arvon edistämistä ole vaadittu aktiivisesti. Etsiessäni syitä keskustelun maltillisuuteen käytän lähtökohtanani käsitystä niin kutsutusta suomalaisesta sukupuolisovusta, jonka on todettu vaimentaneen sukupuolikiusymysten käsittelyä yhteiskunnan kaikilla osaluilla (Julkunen 1999, 99). En ota sukupuolisopua kuitenkaan annettuna, vaan testaatan sen soveltuvuutta tarkastelemalla tasa-arvokeskustelun viriämistä toimituksissa 1980-luvulla ja 1990-luvun alussa kahdesta näkökulmasta: 1) sukupuoli journalismin sisällöissä ja 2) naisen asema toimittajan ammatissa. Artikkelin tavoitteena ei ole antaa kokonaiskuvaa tämän keskustelun historiallisesta kulusta. Sen sijaan käytän esimerkkitapauksia löytääkseni toimittajien tasa-arvokeskustelulle ominaisia piirteitä. Miten sukupuolten tasa-arvosta on keskusteltu ammatin sisällä? Mikä on ollut tasa-arvokeskustelun suhde feminismiin? Miten tasa-arvoa niin journalismissa kuin toimittajan ammatissakin on pyritty edistämään?

Vastaan edellä esitettyihin kysymyksiin analysoimalla toimittajanaisten haastatteluja ja *Sanomalehtimies/Journalisti*- sekä *Tiedotustutkimus*-lehden ja *SAL vuosikirjan* artikkeleita (tarkempi aineistokuvaus löytyy omasta alaluvustaan). Tarkastelun keskiössä on näin ollen ammatin sisäinen tasa-arvokeskustelu, jota lähestyn tunteiden tutkimuksen näkökulmasta. Pullenin, Rhodesin ja Thanemin (2017, 106–110, 115–118) tavoin olen kiinnostunut sellaisista toimittajanaisten tavoista toimia, jotka ovat pitäneet sisällään potentiaalinen radikaaliin muutokseen. Tällaiset työelämän epätasa-arvoisuutta haastavat käytännöt saavat edellä mainittujen organisaatiotutkijoiden mukaan sytykkeensä usein työelämän jokapäiväisistä affektiivisista reaktioista.

Määrittelen tasa-arvon journalismissa tutkimusaineiston pohjalta yhtäältä kysymyksenä naisten asemasta toimittajan ammatissa, toisaalta sukupuolen roolista journalistisissa sisällöissä. Tasa-arvo ei ole kuitenkaan yksinomaan tutkimuksen kohde vaan myös analyysin väline. Tällä tarkoitan sitä, että analysoin aineistosta nousevia

tasa-arvokäsityksiä suhteessa feministisessä tasa-arvotutkimuksessa käytettyyn kolmijakoon: tasa-arvo yhtäläisinä oikeuksina, sukupuolieroon perustuva tasa-arvo sekä moninainen tasa-arvo (Ylöstalo 2012, 17–18; Kantola et al. 2012, 9). Feministi-sanalla viitataan ihmisiin, jotka ovat pyrkineet haastamaan ammatin epätasa-arvoisia rakenteita feministisestä liikkeestä saamiensa virikkeiden mukaisesti. Miestapaisuuden käsitteellä tarkoitetaan kulttuurisesti määrittyneitä puhetapoja, eleitä ja toimintamalleja, joita pidetään tyypillisemmin miehille ominaisina. Ruohon ja Torkkolan (2010; 2018; Kurvinen 2013, 56) tavoin näen toimitukset työyhteisöinä, joissa miestapaiset toiminnan tavat, kuten työlle omistautuminen ja ronski keskustelukulttuuri, on nähty pitkään oikeanlaisena toimittajuutena.

Sukupuolisopu ja hankalat tunteet analyysin välineinä

Sukupuolentutkijat ovat kirjoittaneet kattavasti suomalaisesta sukupuolisovusta, jonka on osoitettu vallitsevan ennen kaikkea työmarkkinoilla. Tällä tarkoitetaan sitä, että sukupuolten välistä konfliktia ei pääse syntymään, koska tasa-arvon katsotaan pääpiirteissään toteutuneen. Julkusen (2010, 15) mukaan suomalaista tasa-arvokeskustelua leimaakin paradoksi: yhtäältä tasa-arvon ajatellaan toteutuneen tai ainakin toteutuvan lähitulevaisuudessa, toisaalta tasa-arvo on puheenaihe, joka aiheuttaa vaivaantumista. Ylöstalo (2012, 15) on puolestaan esittänyt, että suomalaisessa työelämässä tasa-arvoa ympäröi ”itsestäänselvyyden ja kielletyn ristiriitainen ilmapiiri.” Samanaikaisesti työelämä on keskeisimpiä niistä areenoista, joissa tasa-arvon määrittelyllä osallistutaan neuvotteluun sukupuolten välisistä suhteista yhteiskunnassa (Ylöstalo 2012, 18, 24).

Sukupuolisopu ei ole yksinomaan suomalaiselle yhteiskunnalle leimallinen piirre, vaan sukupuolesta ja etenkin epätasa-arvoisesta kohtelusta vaikenemista esiintyy myös muualla (esim. Piderit & Ashford 2003). Julkusen (1994, 182–185; 1999) mukaan suomalaisen sukupuolisovun juuret löytyvät kuitenkin maamme historiasta, jossa sukupuolten yhdessä tekemisen perinne on ollut vahva. Lisäksi toinen maailmasota avasi naisille uusia mahdollisuuksia osallistua työelämään – myös aiemmin yksinomaan miehille varattuihin tehtäviin – eikä rauhaan paluu missään vaiheessa johtanut kotiäiti-instituution vahvistumiseen. Toisin sanoen suomalaisessa sukupuolisovussa näyttäisi olevan jotakin erityistä, vaikka sukupuolisovun alkuperää ei ole pystytty täsmällisesti paikantamaan. Tutkijat eivät ole myöskään eritelleet tarkemmin sitä, miten sukupuolisopu on rakentunut eri tilanteissa. Esimerkiksi toimittajakunnassa sukupuolisopu näyttäisi paikantuvan 1960- ja 1970-luvulta alkaen tapahtuneeseen toimittajanaisten lukumäärän vähittäiseen kasvuun. Tuolloin suomalaiset naiset siirtyivät entistä suuremmissa määrin palkkatyöhön, mutta toimittajan ammatti oli harvoja aloja, jolla naiset tekivät miesten kanssa samaa työtä. Ammattiala oli tästä johtuen toimittajiksi päätyneille naisille houkutteleva uravaihtoehto (Kurvinen 2013; 2014), mikä on oletettavasti vaikuttanut heidän tapaansa suhtautua ammatin sisäiseen tasa-arvokeskusteluun.

Työyhteisöjä tarkasteltaessa ei ole otettu huomioon myöskään sitä, että sukupuoli ei ole ainoa asia, josta työntekijät vaikenevat, vaan se on osa monitahoista organisaatioita vaivaavaa vaikenemisen kulttuuria (esim. Morrison & Milliken 2000). Sukupuolisopua ei tulisikaan nähdä monoliittisena eikä yksinomaan suomalaiselle yhteiskunnalle ja työelämälle leimallisena piirteenä vaan yhtenä tapana käsittää sukupuolten historiallisesti muuttuneita suhteita. Tästä johtuen käytän myös Hirdmanin (1988, 55–55, 58–59) sukupuolisopimuksen teoriaa ja etenkin hänen ajatustaan sukupuolen performansseista. Hirdmanin mukaan sukupuolisopimus rakentuu sukupuolten erillään pitämisen ja maskuliinisuuden normin varaan, mutta niitä voidaan kyseenalaistaa sukupuolisopimuksen reuna-alueilla tapahtuvilla sukupuolen performansseilla. Toisin sanoen sukupuolisopimukseen on sisäänkirjoitettuna konfliktin mahdollisuus, joka vie kehitystä eteenpäin. Tässä artikkelissa hirdmanilainen sukupuolisopimuksen malli tarkoittaa siis sukupuolten luonnollistetun kahtiajaon varaan rakentuneen journalismin sukupuolijärjestyksen pysyvyyden ja säröjen tarkastelua (journalismin sukupuolijärjestyksestä ks. Ruoho & Torkkola 2010; 2018).

Esitän, että kotimaisen toimittajakunnan tasa-arvokeskustelu on ollut maltillista, koska sukupuolten välistä valtasuhdetta ei ole viime kädessä asetettu kyseenalaiseksi. Kehitän ajatustani käyttämällä työelämäntutkijoiden näkemystä konfliktien roolista organisaatiomuutoksissa. Tutkijoiden mukaan organisaatioissa on aina konflikteja, jotka pysyvät useimmiten pinnan alla. Konfliktin tekeminen näkyväksi tarjoaa kuitenkin mahdollisuuden muutokseen, koska siinä vaiheessa vastakkain ovat ihmiset eikä osapuolten ole mahdollista piiloutua esimerkiksi naisten lukumäärää kuvaavien tilastojen taakse. (Esim. Tjosvold ym. 2014, 545–549.) Näen saman pätevän organisaatioiden sisäiseen tasa-arvokeskusteluun: aikaisempaa tasa-arvoisempi ja yhdenvertaisempi työyhteisö saadaan todennäköisimmin aikaan vain haastamalla aktiivisesti olemassa olevat käytännöt.

Tasa-arvoisemman työyhteisön tavoittelu edellyttää kuitenkin kykyä tuntea pahaa oloa ja käyttää sitä muutosenergiana. Pullen ym. (2017) kirjoittavat 'naiseksi tulemisestä', joka tapahtuu affektiivisen reaktion synnyttäessä työntekijässä halun haastaa vallitsevia sukupuoleen sidottuja käytäntöjä. Samankaltainen ajatus on löydettävissä Kyrölältä (2015), joka nojaa argumenttinsa Audre Lorden esseeseen *Uses of Anger*. Siinä Lorde esitti erilaisten marginaalisten ryhmien sosiaalistuneen vihan sijasta pelon ja syyllisyyden tunteisiin kohdatessaan epäoikeudenmukaista kohtelua. Kyrölä puolestaan esittää, että ”joskus täytyy tuntua todella todella pahalta ennen kuin pienemmät ja isommat, henkilökohtaiset ja kollektiiviset vallankumoukset alkavat tapahtua” (emt., 142; affektien merkityksestä tasa-arvoaktivismille ks. Elomäki ym. 2016). Myös Nussbaumin (2013, 11, 135–136) mukaan tunteilla on keskeinen rooli yhteiskunnallisen muutoksen aikaansaamisessa. Tämä edellyttää kuitenkin sitä, että pystymme kokemaan tietyn ihmisjoukon kuuluvaksi omaan sisäpiiriimme, jolloin muutoksen tavoittelulla on meille merkitystä.

Humanistisissa ja yhteiskuntatieteissä 2000-luvulla tapahtuneesta affektiivisesta käännteestä huolimatta tunteita ei ole toimittajatutkimuksessa juurikaan käsitelty. Tunteita on toki tarkasteltu journalismin sisältöihin ja etenkin traumaattisiin uutistapah-

tumiin liittyen. Sen sijaan toimittajien kokemukset ja tunteiden hallinta on jäänyt tutkimuksessa vähemmälle huomiolle, mikä Wahl-Jorgensenin (2019, 673–675) mukaan liittyy toimittajuutta pitkään hallinneeseen objektiivisuuden ihanteeseen. Samanaikaisesti toimittajan ammatti kiinnittyy vahvasti positiivisiin tunteisiin. Ammattiin pitkään liittynyt ajatus työn kutsumusluonteesta on johtanut siihen, että toimittajat muodostavat vahvan tunnesiteen sekä omiin toimituksiinsa että työhönsä. Positiivinen tunneside omaan työhön on omalta osaltaan voinut vaikuttaa siihen, että toimittaja(naise)t eri puolilla maailmaa ovat väistelleet epätasa-arvon kokemusten aiheuttamaa pahan olon tunnetta ja jättäneet siten toimitusten sukupuolittuneet käytännöt haastamatta. Tässä artikkelissa analysoin, miksi näiden käytäntöjen haastaminen on ollut erityisen vaikeaa suomalaisille toimittajanaisille.

Aikalaistekstit, haastattelut ja niiden tulkinta

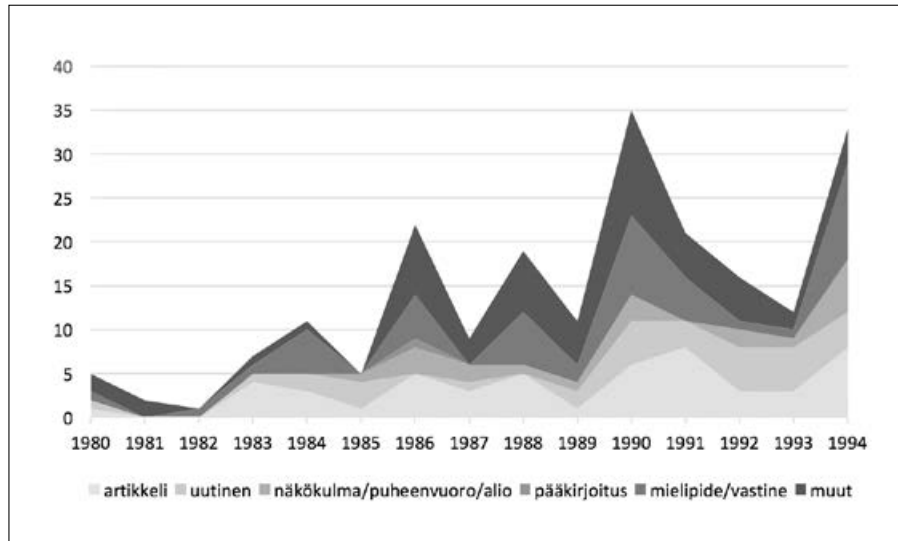
Wahl-Jorgensenin (2019, 670–673) mukaan toimittajia voidaan kokemukseronnan pohjalta tarkastella yhtäältä yksilöinä omine erityisine kokemuksineen, toisaalta osana ammatillista ryhmäänsä. Tässä artikkelissa yhdistän haastatteluhetken tulokset menneistä kokemuksista ammattikunnan sisäisen tasa-arvokeskustelun historialliseen tarkasteluun lukemalla haastatteluja ristiin aikalaistekstien kanssa. Lähdetyyppien yhdistäminen tarjoaa näin ollen mahdollisuuden tarkastella ammatin sisäistä tasa-arvokeskustelua historiallisena prosessina, joka saa erilaisia ilmenemismuotoja eri aikoina. (Esim. Kurvinen 2013, 42–43; Anttila & Levä 2016, 36–40.)

Artikkelin keskeisin lähdeaineisto koostuu *Sanomalehtimies/Journalisti*-lehden vuosikerroista (1980–1994) ja *Tiedotustutkimus*-lehden sekä *SAL vuosikirjan* naisjournalismia ja -journalisteja käsittelevistä aikalaiskirjoituksista. Olen kerännyt aineiston niin kutsutulta pitkältä 1980-luvulta, jonka aikana tasa-arvo vakiintui yhdeksi julkisen keskustelun keskeisistä teemoista Suomessa (esim. Brunila 2009, 14–16). Aikarajauksen päätepisteenä käytän vuotta 1994, jolloin Suomen Journalistiliitto julkaisi oman tasa-arvo-ohjelmansa ja teema vakiintui keskeiseksi ammattiyhdistyskysymykseksi.

Tiedotustutkimus-lehden numeroista paikansin tutkituilta vuosilta kolme lyhyttä tekstiä, joissa käsitellään tasa-arvoa toimittajan ammatissa sekä naisjournalismia. Lisäksi löysin *SAL vuosikirjasta* kolme toimittajanaisten asemaa tai naisjournalismia käsitellyttä tekstiä. Kaikki *Tiedotustutkimus*-lehden ja *SAL vuosikirjan* tekstit ovat toimittajien kirjoittamia puheenvuorokirjoituksia eli jätin aineiston ulkopuolelle akateemiset artikkelit. *Sanomalehtimies/Journalisti*-lehden aineiston keräsin käymällä läpi kaikki lehden vuosikerrat tutkituilta vuosilta; aineisto koostuu yhteensä 209 tekstistä. (Ks. kuvio 1.) Lajityypiltään tekstit vaihtelevat artikkeleista ja uutisista kolumneihin ja pääkirjoituksiin sekä jäsenten lähettämiin mielipidekirjoituksiin. Analyysin kohteeksi valitsin kaikki ne tekstit, jotka käsittelevät eri tavoin tasa-arvoa tai sukupuolta toimittajan ammatissa. Yhtäältä tämä tarkoittaa ammattikunnan sisällä vallinneisiin epätasa-arvoisuuden kysymyksiin kohdistunutta kirjoittelua ja toisaalta

journalismin tekemisen tarkastelua sukupuolen näkökulmasta, mikä painottui etenkin 1980-luvun jälkipuoliskon naisjournalismikeskustelussa. Osa teksteistä käsittelee yksinomaan tasa-arvoa tai toimittajanaisia, kun taas toisissa tasa-arvokeskusteluun viitataan ohimennen. Näitä mainintoja olen paikantanut esimerkiksi kuvatekstien ja väliotsikoiden avulla.

Kuvio 1. *Sanomalehtimies/Journalisti*-lehdestä kerätty aineisto tekstityypeittäin jaoteltuna.

Tekstiaineiston analyysissä olen käyttänyt teemoittelua eli olen käynyt aineiston ensin kokonaisuutena läpi ja hahmottanut siinä esiintyviä teemakokonaisuuksia. Tämän jälkeen olen lukenut yksittäisiä artikkeleita lähilukemalla, mikä on tuonut esiin teemojen tarkempia piirteitä ja niille annettuja merkityksiä. (Tuomi & Sarajärvi 2004; Pöysä 2010, 338–344.) Sukupuolten tasa-arvo ei noussut *Sanomalehtimiehe*ssä juurikaan esiin 1980-luvun alkuvuosina, mikä kertoo aihepiirin merkityksettömyydestä. Kokonaisen artikkelien ja teksteihin ilmestyneiden mainintojen määrän kasvu 1980-luvun puolivälistä lähtien osoittaa puolestaan tasa-arvon nousseen vähitellen olennaiseksi teemaksi toimittajakunnan ammatillisessa keskustelussa. Aineiston perusteella voidaankin osoittaa tasa-arvokeskustelun virinnee 1980-luvun viimeisinä vuosina ja saavuttaneen huippunsa 1990-luvun alussa. Samanaikaisesti Suomen Sanomalehtimiesten Liitto (vuoden 1993 alusta Suomen Journalistiliitto) alkoi kehittää omaa tasa-arvotoimintaansa, mikä johti tasa-arvokeskustelun institutionalisoitumiseen. 1990-luvun alkuvuosina keskustelua veivätkin aktiivisimmin eteenpäin aihepiiriin liittyneet tutkimukset. Samanaikaisesti toimittajanaisten omat äänenpainot häipyivät teksteissä taka-alalle.

Aikalaistekstien ohella käytän vuosina 2014–2016 tekemiäni toimittajanaisten haastatteluja. Haastateltavat valikoituivat haastattelukutsun kautta, joka julkaistiin Suomen Journalistiliiton internetsivuilla sekä liiton alaisten paikallisjärjestöjen sähköpos-

tilistoilla. Kerätty aineisto koostuu 64 toimittajanaisen haastattelusta: osa heistä oli haastatteluhetkellä jo eläkkeellä, kun taas toiset olivat vasta aloittelemassa uraansa. Aineiston koostumus noudattaa haastattelukutsuun vastanneiden naisten alalle tulo vuoden jakautumista eri vuosikymmenille: Naisista viisi aloitti toimittajana 1960-luvulla ja 12 tuli alalle 1970-luvulla. Edelleen 1980-luvulla aloittaneita naisia on haastatelluissa 15, 1990-luvulla aloittaneita seitsemän ja 2000-luvulla alalle tulleita 25. Koska artikkelin tarkastelu keskittyy 1980- ja 1990-luvulle, jätän 2000-luvulla alalle tulleiden naisten haastattelut tarkastelun ulkopuolelle. Tämä tarkoittaa sitä, että artikkeleissa käytetty aineisto koostuu 39 naisen haastattelusta, jotka ovat tulleet alalle 1960–1990-luvuilla. Enemmistö haastateltavista on tehnyt pääosan urastaan sanomalehdissä, mutta aineisto sisältää myös aikakauslehdissä sekä televisiossa ja radiossa työskennelleitä naisia. Erittelen haastateltavat alalle tulovuosikymmenen perusteella ja viittaaan heihin haastattelun järjestysnumerolla ja lyhenteellä H (esim. H1).

Muodoltaan haastattelut olivat teemahaastatteluja, jotka pohjasivat ennalta valmistettuun kysymysrunkoon. Itse haastattelutilanteessa kysymykset kuitenkin täydentyivät haastateltavakohtaisesti eivätkä kaikki haastattelut näin ollen sisällä täsmälleen samoja kysymyksiä, vaikka ne ovatkin temaattisesti yhteneväisiä. (Tiittula & Ruusuvoori 2005, 11–12.) Haastattelut alkoivat haastateltavan toimittajahistorian kartoittamisella, jonka jälkeen keskustelimme sukupuoleen ja tasa-arvoon liittyvistä kokemuksista ja käytännöistä. Näenkin haastattelut narratiiveina, jotka ovat sekä analyysin lähde että sen kohde. Yhtäältä haastateltavien kokemukseronta tuo esiin konkreettisia tilanteita, joissa tasa-arvokysymys on noussut esiin. Toisaalta kiinnitän huomiota siihen, *miten* haastateltavat puhuvat sukupuolen merkityksestä ja tasa-arvosta ammatissa. Analysoin haastatteluja ammatillisina elämäkertomuksina, joissa haastateltavat samanaikaisesti sekä synnyttävät haastatteluhetkessä merkityksiä kuvaamilleen kokemuksille että tuottavat näitä kokemuksia suhteessa kerronnan kohteena oleviin menneisyyden ihmisiin, tapahtumapaikkoihin ja tapahtumiin. Merkilläpantavaa on, että kerronta on tilannesidonnaista ja sen tarkoituksena on tehdä omia valintoja ymmärrettäväksi kuulijalle. (Esim. Koskinen-Koivisto 2014, 23–26.)

Sukupuoli journalismin sisällöissä

Ruohon ja Torkkolan (2010, 12–15, 20–21, 50–54, 110–112) tavoin näen toimittajuuden toistuvina tekoina, jotka yhtäältä noudattavat journalismiin sisään rakentuneita arvoja ja asenteita, toisaalta tuottavat ja uusintavat sukupuolittuneita käytäntöjä. Toimittajuutta tehdään jokapäiväisissä vuorovaikutustilanteissa, joissa valta- ja alistussuhteita ylläpidetään esimerkiksi ulossulkemisen kautta. Sukupuoli ei kiinnitykään toimituksessa työskennelleisiin naisiin, miehiin tai muunsukupuolisiin vaan organisaatiot itsessään ovat läpikotaisin sukupuolittuneita eli ne rakentuvat ajattelutavoista ja käytännöistä, jotka tuottavat erilaisia toiminnan mahdollisuuksia eri ihmisille. (Esim. Löfgren Nilsson 2010, 2–3.) Lisäksi sukupuolittuneet käytännöt sekä aiheuttavat epätasa-arvoisuutta nais- ja miestoimittajien välille että saavat aikaan journalististen tekstien suku-

puolivinouman. Toimittajan ammatti poikkeaa muista ammattialoista siinä, että tasa-arvokeskustelu ei kohdistu yksinomaan eri taustoista tulevien naisten ja miesten väliin valtasuhteisiin vaan alalla keskustellaan myös tasa-arvon toteutumisesta journalismin sisällöissä. Monin paikoin nämä keskustelut nivoutuvat toisiinsa, mikä näkyi myös omassa aineistossani.

1960- ja 1970-luvulla uransa aloittaneiden toimittajanaisten haastatteluissa puhe tasa-arvosta kytkeytyi nimenomaan naisten asemaan ammatissa, kun taas naisten rooli tasa-arvokysymysten uutisoijina alkoi korostua kertomuksissa 1980-luvulta alkaen. Myös tasa-arvokysymysten nousu ammatillisen keskustelun agendalle ajoitettiin samaiselle vuosikymmenelle. Osittain tämä selittyy sillä, että feminismistä käyty keskustelu levisi Suomessa varsinaisten feministiryhmien ulkopuolelle vasta 1980-luvulla. Lisäksi tasa-arvokysymysten uutisarvoa lisäsi vuonna 1986 säädetty tasa-arvolaki (Ylöstalo 2012, 16). Kotikaupunkinsa johtavan sanomalehden toimittajana 1960-luvun lopulta työskennellyt nainen kuvasi kehitystä:

Kyllä se on tullut esiin sitä kautta, kun tasa-arvosta ruvettiin lainsäädäntöpuolella puhumaan ja kun tuli näitä, aluksi tasa-arvolaisakin oli se, että 40–60 määräys, sitä kautta se sitten tuli uutisiinkin [...] aika varhasessa vaiheessa oli tämmöistä naistietoisuutta. Se ilmeni näkökulmien ja haastateltavien valinnoissa, ja juttuaiheiden valinnoissa [...] Sitä mukaa kun naisasiaa ja tasa-arvoasiaa rupesi tapahtumaan yhteiskunnassa niin se tuli uutisiinkin. Se oli paljon nuorten naistoimittajien kautta, kun ne tuli. Heidän kauttaan keskustelua käytiin toimituksen sisälläkin. (H9)

Sitaatissa 1980-luvun nuoret toimittajanaiset näyttäytyivät muutoksen moottoreina. Samanaikaisesti haastateltava sitoo tasa-arvokysymysten käsittelyn niiden uutisarvoon eikä missään vaiheessa kerro itse kiinnittäneensä tietoisesti huomiota sisältöjen sukupuolittuneisuuteen. Monet haastateltavien varttuneinta ikäpolvea edustaneet toimittajat sivuuttivatkin kysymyksen tasa-arvosta journalismin sisällöissä (esim. H21 ja H23) tai määrittelivät edellä siteeratun toimittajan tavoin keskustelun käynnistyneen 1980-luvulla (esim. H12, H15, H40, H44 ja H60). Tasa-arvo näyttäytyi heille nimenomaan naisten ja miesten samanlaisuutena ja yhtäläisinä oikeuksina toimittajan työssä, minkä vuoksi he eivät pyrkineet aktiivisesti poistamaan journalismin sukupuolivinoumaa. Poikkeuksen muodosti suuren päivälehdän toimittaja, joka kuvasi itse kokeneensa feministisen heräämisen 1980-luvun puolivälissä. Se heijastui myös siihen työhön, jota hän teki journalismin sisältöjen moninaistamiseksi (H18). 1960- ja 1970-luvulla alalle tulleilla toimittajilla kysymys haastateltavien sukupuolijakaumasta ja juttuaiheista kytkeytyi siis kiinteästi feminismiin. Nimenomaan feministitoimittajat haastoivat toimituksia keskusteluun journalismin sukupuolittuneisuudesta.

Tulkinta 1980-luvusta toimittajanaisten feministisen heräämisen vuosikymmenenä saa vahvistusta aikakauslehtitoimittajana työskennelleen Seija Nummijoen (1986a, 64–71) *Tiedotustutkimus*-lehden kirjoituksesta. Nummijoki kuvaa tekstissään, kuinka helsinkiläisistä toimittajanaisista koostunut naistoimittajien ”network”² oli vajaan

vuoden verran miettinyt erityistä naisjournalistin huoneentaulua naistutkimuksesta saatujen virikkeiden pohjalta. Journalismin sisältöjen sekä toimittajien oman voimaantumisen suhdetta hän pohti seuraavasti:

Mielestäni naisjournalisti voi kernaasti pyrkiä sellaisen tiedon hankkimiseen sekä välittämiseen joka voi vapauttaa sekä häntä itseään että niitä, joille hän juttujaan tuottaa. (Emt., 65)

Nummijoki tiedosti kuitenkin naisten työskentelevän miesten lähtökohdista määritellyssä journalistisessa kulttuurissa. Sen haastaminen edellytti tietoista pyrkimystä toimia vastakarvaan:

Miten siis naiset voisivat luopua keskinäisestä kilpailusta? Kuinka kateuden ja kyynäripäiden tilalle voisi tulla sisaruutta ja solidaarisuutta. Jossakin määrin helpommaksi on osoittautunut pyrkimys juttua tehdessä lähteä siitä, että toimittaja ei ole metsästäjä, haastateltava ei saalis eikä valmis juttu riistaa. (Emt., 66–67)

Selkeänä tavoitteena oli siis miestapaisten journalismin käytäntöjen haastaminen, mikä tapahtuisi feminismin tarjoamin välinein. Kaksi vuotta myöhemmin Nummijoki (1988, 53) kuitenkin osoitti tämän kaltaisen ajattelun olleen toimittajanaisten keskuudessa vielä marginaalista. 1980-luvulla aikaisempi samanlaisuuspuhe sai siis rinnalleen näkemyksen erojen tasa-arvosta, joka säilyi kuitenkin rajatun toimittajanaisten joukon jakamana käsityksenä.

Suhde feminismiin ei ollut yksioikoinen myöskään 1970-luvun lopulla ja 1980-luvulla työuransa aloittaneilla haastateltavilla. He toki nivoivat tasa-arvokeskustelun eri tasot yhteen kiinteämmin kuin varttuneemmat kollegansa, ja usein kysymykseen tasa-arvosta toimittajan ammatissa sisältyi pohdintaa mediatekstien sisällöistä ja haastateltavien valinnasta. Samanaikaisesti journalismin sisältöjen sukupuolittuneisuuden huomioiminen näyttäytyi jokaisen tiedostavan (nais)toimittajan tapana tehdä työtään. (Esim. H10, H37 ja H48.) Varttuneemmista kollegoistaan poiketen tähän ikäryhmään kuuluneet haastateltavat näyttävätkin sisäistäneen sukupuolinäkökulman merkityksen, mutta toimitustyön arjessa he noudattivat pääsääntöisesti vakiintuneita journalistisia käytäntöjä. Tästä johtuen tasa-arvoaiheisten juttujen lisääntyminen liittyi myös heidän kertomuksissaan teeman uutisarvon nousuun (esim. H39). Kehitys ei myöskään edennyt tasaisesti eri toimituksissa. Pienen paikallislehden toimittaja kuvasi, kuinka tasa-arvotema ja naishaastateltavien valintaan pystyttiin hänen toimituksessaan kiinnittämään huomiota vasta 1990-luvulla, vaikka aihe olikin ollut ilmassa jo edellisellä vuosikymmenellä (H1). Mahdollisuudet vallitsevien käytäntöjen haastamiseen vaihtelivat siis toimituskohtaisesti sen lisäksi, että ne edellyttivät ainakin jonkinasteista tiedostavuutta sukupuolesta käydystä keskusteluista.

Haastateltavien kokemukseronta noudattaa *Sanomalehtimies*-lehden kirjoittelua. Siinä missä pyrkimys sisältöjen moninaistamiseen nousi aikaisemmin puhtaasti journalistisista tavoitteista (esim. H46 ja H62), naisasialiikkeen vaikutus alkoi 1980-luvulla

näkyä keskusteluna naisjournalismista (esim. Sailas 1986). Naisjournalismin määrittely näyttää kuitenkin olleen haasteellista, sillä vielä vuonna 1990 Tampereen vastaperustetun naisradion toimittajat kommentoivat:

Naisjournalismin tai naisten uutisten pohtimisessa emme ole päässeet pitemmälle kuin että kysymys on se kertomisesta, mikä on naisille tärkeää ja mitä naiset tekevät. Uutinen nykyisellään on historiallisen kehityksen tulos, ja sen muotoa tai arvostuksia on vaikea muuttaa, tytöt sanovat. (Karpinen 1990.)

Naisjournalismi haastoi kuitenkin käsitystä objektiivisesta journalismista:

Anne Koski ja Tiina Liikala eivät ehkä edes usko puolueettomaan journalismiin. Feministiseltä linjalta lähteminen rikkoo jo sääntöä. (Emt.)

Kyse oli siis nimenomaan naisnäkökulmasta tehdystä journalismista, joka kiinnittyi ajatukseen sukupuolten eroista.

1980-luvun voimakas kytkös erojen tasa-arvoon selittyi ainakin osittain naisasia-liikkeen piirissä tapahtuneella kehityksellä. Akateeminen naistutkimus muotoutui Suomessa 1970- ja 1980-lukujen taitteessa ja Tasa-arvoasiain neuvottelukunnan tutkimusjaoston vuonna 1982 julkaisemassa Naistutkimuksen aukot -muistiossa yhdeksi tutkimusta vaativaksi osa-alueeksi esitettiin ”joukkotiedotuksen välittämä naiskuva ja naistoimittajien asema ja rooli joukkotiedotuksen kentällä”. (Feministinen aikamatka 2006). Myös aikalaisteksteissä naisjournalismikeskustelu kytkettiin tiedotustutkimuksen piirissä virinneeseen naistutkimukseen. Nummijoki kirjoitti toimittajien ja tutkijoiden yhteisistä toimista vuonna 1986:

Rinnan, tai ehkä askeleen, muun naistutkimuksen jäljessä myös tasa-arvotutkimus raivaa tietä journalismiin. Tämän tutkimuksen liepeillä liikkuu myös journalistinen naisliike tiedotus- ja tukiverkostoineen sekä tiedotustutkimuksen naisprojekteineen. [...] Tiedotustutkimuksen naisten ja vajaan vuoden toimineen Journalistinaisten networkin yhteistyönä olemme saaneet aikaan naisjournalistin huoneentaulun. (Nummijoki 1986b, 12.)

Nummijoelle toimittajanaisten toiminta oli siis osa laajempaa yhteiskunnassa tapahtunutta liikehdintää naisten oikeuksien puolesta. Aikalaisteksteissä säilyneiden yksittäisten mainintojen perusteella on kuitenkin mahdotonta tietää, mitä verkoston tapaamisissa tapahtui eikä verkosto noussut esiin myöskään haastattelemiäni naisten kertomuksissa. Voidaan olettaa tapaamisten synnyttäneen yhteisten kokemusten jakamisesta heränneitä tunnereaktioita, mutta säilyneiden aineistojen perusteella ne eivät kanavoituneet näkyvämmäksi toiminnaksi. Sen sijaan toimittajanaisten tutkimusperustainen lähestymistapa on tallentunut lähteisiin kuten myös Naistoimittajat ry:n 1980- ja 1990-lukujen taitteessa tekemä tasa-arvoselvitys (esim. Lahtinen 1993). Kollektiivista tietoisuutta nostattavaa kokemuspuhetta keskeisempi tasa-arvotyön strategia näyttääkin olleen tutkimusten tekeminen. Merkillepantavaa on, että tunnereaktiot

puuttuivat myös haastateltavien kokemukseronnasta, vaikka ponnistelut journalismin moninaistamiseksi koettiin niissä merkitykselliseksi. Haastateltavat eivät yleensä edes muistaneet naisjournalismikeskustelua vaan kuvasivat toimet sukupuolikuvaston moninaistamiseksi yksilöllisinä pyrkimyksinä, jotka tapahtuivat omassa toimituksessa.

Naisjournalismikeskustelu alkoi tyrehtyä 1990-luvun alussa, jolloin nais erityisyyden korostaminen sai myös akateemisessa naistutkimuksessa rinnalleen moninaisempia näkökulmia ja keskustelu muuttui teoreettisemmaksi (Feministinen aikamatka 2006). Samanaikaisesti toimittajakunta kärsi 1990-luvun alun lamasta, mikä osaltaan häivytti sukupuolikyseystä taka-alalle. Toimittajanaisten 1980-luvulla aloittama työ mediakuvastojen moninaistamiseksi onkin edellyttänyt jatkuvaa aihepiiriin uudelleen löytämistä, mistä yhtenä osoituksena ovat suurten mediatalojen viimeisten vuosien aikana toteuttamat tasa-arvotoimet (esim. Yläjärvi & Ubaud 2018; #tasaarvotoimet). Kehityksen hitaus on osoitettu myös tutkimuksissa, joiden mukaan toimittajat turvautuvat edelleen todennäköisemmin mies- kuin naishaastateltavaan (esim. Niemi & Pitkänen 2016). Eräs haastateltavistani kuvasi sitä, kuinka keskustelu sisältöjen sukupuolittuneisuudesta hautautui toistuvasti kiireisen toimitustyön jalkoihin (H10). Mediasisältöjen sukupuolittuneisuuden purkaminen tapahtui siis vallinneen työskentelykulttuurin puitteissa. Toisin sanoen journalismin miestapaisuus jäi kyseenalaistamatta (esim. Ruoho & Torkkola 2018), kun tiedostavuus ei jalostunut vallitsevien käytäntöjen aktiiviseksi haastamiseksi. Osaltaan tämä selittyy sillä, että journalistisen kulttuurin institutionalisoitunut luonne rajaa yksittäisten toimittajien mahdollisuuksia toimia odotusten vastaisesti (esim. Ruoho & Torkkola 2010, 14). Kehityksen hitaus kertoo kuitenkin myös toimittajien sitoutuneisuudesta käsitykseen journalismista todellisuuden heijastajana sen sijaan, että sen ajateltaisiin esimerkiksi tuottavan käsityksiä sukupuolesta. Kun *Sanomalehtimies*-lehdessä pohdittiin sukupuolen vaikutusta journalismin sisältöihin vuonna 1986, televisiouutisten Riikka Uosukainen kommentoi:

No sitten jotkut päätöksentekijät saattavat sanoa, että miksi sitten ette valitse naisia haastateltaviksi. Se ei kuitenkaan ole näin yksinkertaista. Haastateltavat valitaan asian eikä sukupuolen mukaan. (Jäppinen 1986.)

Samoilla linjoilla oli *Talouselämä*-lehden Kristiina Hallman:

Tosin jos ajatellaan itse tuotetta, lehteä, näkee naisia vain vähän haastateltavina, koska naiset eivät ole yrityksissä johtavissa asemissa. Miksi näin on? Se johtuu yleisestä yhteiskunnallisesta rakenteesta: tää on miesten yhteiskunta ja miehet istuvat johtajan paikoilla. (Emt.)

Sanomalehtimiehen haastattelemat toimittajat eivät nähneetkään tarpeellisena kyseenalaistaa vallitsevia uutiskriteereitä tai haastateltavavalintoja, eikä vuosikymmenen puolivälissä virinnyt naisjournalismikeskustelu näytä lisänneen heidän tietoisuuttaan ammatin sukupuolittuneista käytännöistä. Paikoin naisjournalismikeskustelu herätti jopa suoranaista vastustusta. Esimerkiksi Outi Heikura (1986) pohti mielipide-

kirjoituksessaan, oliko naisjournalismissa kyse journalismin naistensarjasta ja linkitti kysymyksen naisten heikompiin uramahdollisuuksiin:

Naistoimittajien etenemisen pahin este ei ole synnytys eikä mieskollega vaan se, että tietyt naiset myrkyttävät itsensä ennakkoluuloilla ja levittävät tätä myrkyä muihinkin.

Epäileviä näkemyksiä naisjournalismin ja laajemminkin tasa-arvokeskustelun tarpeellisuudesta esitettiin myös Pohjois-Suomen Sanomalehtimiesyhdistyksen järjestämässä seminaarissa. Tilaisuudesta raportoinut Leena Talvensaari (1990) näpättyi kollegoitaan näennäisestä tiedostavuudesta:

Muutamien mielestä toimittajan työhön ei liity minkäänlaista sukupuolten välistä eriarvoisuutta ja koko naisjournalismi on höpötystä. [...] Toimittajien suhtautumisessa naiskysymykseen taitaa päteä vanha tuttu sääntö: toimittajat ovat tiedostavia kapakoissa mutta eivät käytännön työssään tai teoissaan.

Rovaniemellä käydyssä keskustelussa naisjournalismi herätti siis osassa kuulijoita vähättelyä. Heikuran mielipideteksti on kuitenkin selkein esimerkki tunnereaktiosta, jonka pienen feministitoimittajien joukon työ sukupuolittuneen journalismin haastamiseksi herätti ammattikunnassa. Siinä ärtymys kohdistui niihin toimittajiin, jotka haastoivat alan sukupuolittuneita käytäntöjä ja pyrkivät siten purkamaan miesta-paista journalistista kulttuuria.

Aineiston perusteella naisjournalismi- ja tasa-arvokeskustelu näyttääkin jakaneen toimittajakuntaa eri leireihin. Keskustelua aktiivisimmin edistäneiden toimittajanaisten tavoitteena oli kuitenkin myös epätasa-arvoa tuottaneiden rakenteiden kyseenalaistaminen. *Sanomalehtimies/Journalisti*-lehden palstoille onkin jäänyt viitteitä myös sukupuolittuneiden rakenteiden aiheuttamasta suuttumuksesta, ja seuraavaksi siirryn tarkastelemaan sitä, miten nämä tunteet konkretisoituivat ammatin sisäisessä tasa-arvokeskustelussa.

Kahvipöytäkeskusteluja ja maltillisia mielenilmauksia

Suomalaisen tasa-arvokeskustelun ydinongelma oli 1970-luvun lopulle asti naisten erillisyys suhteessa miehiin. Tämän jälkeen alettiin kysyä, miksi naisia ja naisellisena pidettyä toimintaa arvostettiin vähemmän kuin miehiä ja heille tyypillisinä pidettyjä tehtäviä. Samanaikaisesti tasa-arvon edistämiseksi luovuttiin sukupuolten yhdessä tekemisen ihanteesta ja tasa-arvo käsitteenä kiinnittyi entistä vahvemmin naisiin. (Ylöstalo 2012, 23–24.)

Toimittajakunnassa naisasialiikkeen äänenpainojen omaksuminen näyttää tapahtuneen lähinnä journalismin sisällöistä puhuttaessa. Sen sijaan ammatin sisäinen tasa-arvokeskustelu käynnistyi laimeasti 1980-luvulla, vaikka selkeää naistietoisuuden nousua tapahtuikin (esim. Liukkonen ym. 1986; Köngäs 1986; Köngäs 1988). Usein tie-

dostavuus myös heräsi naisjournalismikeskustelun kautta, kuten kävi esimerkiksi Etelä-Pohjanmaan Sanomalehtimiesyhdistyksen järjestämässä seminaarissa vuonna 1986. Sukupuolta ja journalismia eri näkökulmista käsitelleet seminaarit muodostuivatkin 1980-luvun jälkipuoliskolla keskeiseksi foorumiksi naistietoisuuden viriämiselle toimittajanaisten jakaessa kokemuksiaan toimitustyön arjesta. Vuonna 1986 käytyä keskustelua summattiin *Sanomalehtimieheissä*:

Sairastumistilanteessa näkyvät sukupuolierot muutenkin, todettiin keskustelussa. Mies-toimittaja voi soittaa esimiehelleen ja ilmoittaa olevansa krapulan takia pois. Päällikkö hyväksyy asian miestenkeskeisellä ymmärryksellä. Naisen on vaikeampi selittää kotonaolon syyksi kuukautiskipuja tai lasten sairastumista. (Sailas 1986.)

Sanomalehtimiehen kirjoittelussa on siis nähtävissä orastavaa naistietoisuutta ja yksittäiset toimittajat saattoivat esittää myös varsin suoraviivaisia kommentteja alan sukupuolittuneisuudesta. Esimerkiksi vuonna 1984 lehdessä julkaistiin neljä mielipidekirjoitusta, joissa käsiteltiin toimituksissa kohdattua sukupuolisyrrintää. Keskustelu lähti liikkeelle nimimerkki Aino Kainon tekstistä, jossa hän kuvasi kesätyöpaikan saamisen hankaluutta. ”Aino Kaino” (1984) ei nostanut esiin sukupuolta, mutta hänen tekstinsä innoittamana ”Joukko kesätoimittajaeukkoja” (1984) kuvasi sukupuolisyrrintää suorasanaisesti. Tekstit saivat myös kaksi varttuneempaa toimittajanaista kuvaamaan kokemuksiaan, jotka heidän mukaansa tulisivat jatkumaan kesätoimittajakauden jälkeen. (Luupää 1984; Hyi vaan sun heiluilles 1984) Nimimerkki Hyi vaan sun heiluilles (1984) myös herätteli kanssatoimittajiaan aktiiviseen toimintaan sukupuolisyrrinnän lopettamiseksi:

Nähtävästi tässä maassa tehdään lehtiä juuri sillä jollakin. Jos sitä ei ole, on ihminen epäpätevä toimittajaksi. Niinpä niin. Kyllä tässä hullunmyllyssä jää kaipaamaan uudelleenarviointia – ja mitä pikimmin. Uudelleenarviointia kaipaisi nimenomaan alalla olevilta naisilta. Joko me teemme lopun ikäämme ompelu- ja kotitalousjuttuja lapsilla ja hömpällä maustettuna tai sitten otamme mikä meidän on. Meillä on ehkä vähemmän tavaraa alapäässä – mutta sitäkin enemmän yläpäässä.

Etenkin nuorempi toimittajapolvi suhtautui siis 1980-luvulla jo kriittisesti niihin sukupuolittuneisiin käytänteisiin, jotka aiheuttivat epätasa-arvoista kohtelua. Teksteistä on luettavissa myös suuttumusta. Yksittäisistä taisteluhuudoista huolimatta naistietoisuuden kasvu ei näytä kuitenkaan kanavoituneen aktiivisemmaksi toiminnaksi. *Sanomalehtimiehen* sivuilta ei esimerkiksi löydy kuvauksia naisten järjestämistä mielenilmauksista. Vastarinnan maltillisuus korostui tekemissäni haastatteluissa, joissa eri-ikäiset toimittajat kuvasivat, kuinka ammatin sisäisestä tasa-arvotilanteesta saatettiin keskustella naisten kesken etenkin kahvitauoilla. Sen sijaan haastateltavat eivät yleensä muistaneet esimerkkejä kollektiivisesta toiminnasta naisten aseman parantamiseksi (esim. H23, H30, H44 ja H53). Muutama haastateltava tosin nosti esiin yksittäisiä tapauksia, joissa jokin konkreettinen epätasa-arvon ilmenemismuoto sai osan toimituksen naisista vaatimaan yhdessä tasa-arvoista kohtelua, mutta tavoitteen saavuttamisen jälkeen tiedostavuus

katosi (esim. H39 ja H40). Aggressio näyttääkin olleen seurausta tietystä toimitusyhteisössä laukaisijana (*trigger*) toimineesta hetkestä (Douglas ym. 2008, 427–429), mutta hetkellinen ärtymys normalisoitui nopeasti eikä siten haastanut ymmärrystä ammatin sukupuolittuneista käytännöistä. Naisille näyttääkin riittäneen lyhyen tähtäimen tasa-arvoajattelu sen sijaan, että he olisivat haastaneet syvällisemmin toimituskulttuurin rakenteellista sukupuolittuneisuutta (tasa-arvotavoitteista esim. Colgan & Ledwith 1996, 16–21).

Tässä kohden Ahmedin (2017, 1–6) näkemys feminismistä liikkeenä, joka syntyy yksittäisten ihmisten kokemista heräämisistä yhteiskunnassa vallitseviin epätasa-arvoisuuksiin, on pohdinnan arvoinen. Toimittajina 1960–1980-luvuilla työskennelleet naiset olivat eturintamassa seuraamassa sukupuolesta ja heräämässä olleesta feminismistä käytyä keskustelua (Ingström 2007, 36). He myös työskentelivät alalla vuosikymmeninä, jolloin ammatin miestapaiset piirteet kuten runsas alkoholinkäyttö ja kokonaisvaltainen työlle omistautuminen olivat voimissaan (Kurvinen 2013). Näistä kokemuksista huolimatta etenkin varttuneimman toimittajapolven urakertomukset tekevät eroa feminismiin. Koetut epätasa-arvoisuudet selittyvät ajan erilaisuudella, jolloin sukupuolittuneista käytännöistä, kuten naisten heikoista etenemismahdollisuuksista ja työtehtävien sukupuolenmukaisesta jakautumisesta, on mahdollista kertoa joko neutraalisti tai jopa ymmärtävästi, ammatin hyviä puolia korostaen. Sen sijaan osan nuoremman toimittajapolven 1980-luvulla omaksuma feministinen ajattelu haastoi heidän mukaansa ammatissa vallinneita toimintatapoja. 1980-luvulle sijoitettiin näiden haastateltavien kertomuksissa tunnereaktioita, joissa elämäntapa-ammattiin kohdistui sen miestapaisuudesta johtuen myös suuttumusta ja muita negatiivisia tunteita. 1980- ja 1990-luvulla alalle tulleiden naisten kerronnassa tunnereaktiot eivät kuitenkaan nousseet yhtä vahvasti esiin eikä tiedostavuus johtanut itsestään selvästi aktiiviseen toimintaan käytäntöjen muuttamiseksi. Kokemuskerronnassa haastateltavien omat tunnereaktiot eivät näkyneetkään yleensä eksplisiittisesti vaan niitä on luettava rivien väleistä. Esimerkiksi kahvipöytäkeskustelut olisivat tuskin syntyneet ilman jonkinasteista suuttumusta vallinneisiin käytäntöihin. Muisteluhetkessä haastateltavien oli kuitenkin vaikea tavoittaa näitä tunteita, mikä on todennäköisesti seurausta haastatteluhetken ja muisteltavan ajan etäisyydestä. Lisäksi omiin kokemuksiin kytkeytynyt tapa tarkastella tasa-arvon toteutumista esti haastateltavia havaitsemasta alan laajempia sukupuolittuneita rakenteita. Kokemuskerronta heijasteleekin yksilökeskeisen tasa-arvoajattelun voimistumista 2000-luvun Suomessa, jossa tasa-arvo on alettu käsitteellistää ennen kaikkea syrjimättömytenä aktiivisen tasa-arvotyön sijaan (esim. Kantola ym. 2012, 11–12). Myös työn mielekkyys on häivyttänyt niitä yksittäisiä omakohtaisia kokemuksia, joiden pohjalta kritiikki alan sukupuolittuneita rakenteita kohtaan olisi voinut muotoutua ja tulla osaksi haastateltavien ammatillista elämäntarinaa.

Sanomalehtimies/Journalisti-lehden artikkelit paljastavat kuitenkin yksittäisiä tilanteita, joissa tasa-arvosta käyty keskustelu sai näkyvämpiä ja joukkovoimaisempia muotoja. Esimerkiksi Suomen Sanomalehtimiesten Liiton nimestä 1980- ja 1990-lukujen taitteessa käyty keskustelu kuvastaa sekä toimittajanaisten kasvanutta naistietoisuutta että ammattikunnassa häivytettyä sukupuolikonfliktia.

Keskustelun käynnisti marraskuussa 1987 pidetty naistoimittajien seminaari ja sen jälkimainingeissa kerätty adressi. Nähtävästi seminaarissa oli keskusteltu liiton nimen sukupuolittuneisuudesta, minkä seurauksena yli 150 osanottajaa allekirjoitti adressin, jolla liittoa pyydettiin muuttamaan nimensä sukupuolineutraaliksi jo seuraavassa liittokokouksessa. (Laine 1990.) Vuoden 1989 liittokokoukseen aloitetta nimenmuutoksesta ei kuitenkaan tullut ja seuraavana vuonna liiton puheenjohtaja Antero Laine (1990) kommentoi asiaa seuraavasti: ”Vuosina 1987–1988 näytti vallitseva mielipide sittenkin olevan se, että perinne voitti tasa-arvon.” Laineen kommentti oli vastine Merja Ukkolan (1990) *Sanomalehtimiehen* mielipidesivulla jatkamaan keskusteluun nimenmuutoksen välttämättömyydestä. Ukkolan pontimena toimi lehden edellisen numeron uutisointi liiton naisjäsenten suhteellisen osuuden noususta:

Naistoimittajien määrä on kasvanut vauhdilla viime vuosina ja tiedotusopin opiskelija-luetteloista päätellen suunta on sama edelleen, mutta silti kuulumme SanomalehtiMIESTEN Liittoon ja luemme SanomalehtiMIESTÄ. Me toimittajat, tai ainakin naistoimittajat, puutemme herkästi eri ammattialojen tasa-arvoasioihin, mutta oma liittommekin kaipaa ravistelua. (Emt.)

Ukkolan kommentissa on nähtävissä konfliktin siemen: nimikysymys ei ollut neutraali vaan edellytti vallitsevien rakenteiden muuttamista. Kahdessa seuraavassa numerossa kommentoinut Tuula-Maria Ahonen (1990a; 1990b) oli Ukkolan kanssa samoilla linjoilla haastaessaan mieskollegoitaan miettimään, miltä heistä tuntuisi lukea *Sanomalehtinaista*. Sen sijaan Vuokko Juurisojan (1990) näkökanta ei ollut yhtä selkeä. Yhtäältä hän kannatti nimenmuutosta, sillä ”turha meitä toimittajia on jakaa sanomalehtimiehiin ja -naisiin”. Toisaalta kommentissa näkyi suomalaisessa työelämässä toistuva käsitys työntekijän sukupuolineutraaliudesta:

Vaikka palkkauksemme on tasa-arvon mukaista, suosittakoon myös sanallista tasa-arvoa. On siis turha puhua miestoimittajista tai naistoimittajista, sillä eihän kukaan sukupuolielimillään työtään tee. Toinen pää siinä tulossa on. (Emt.)

Debatti ei kuitenkaan edennyt tämän pidemmälle, mikä voi kertoa paitsi asian merkityksettömyydestä myös siitä, että teeman hankalaksi kokoneet vaikenivat. Ensimmäistä selitysmallia tukee ainakin osittain se, että yksikään haastatteleistani naisista ei nostanut nimikysymystä kerronnassaan esiin. Sen sijaan *Sanomalehtimieheissä* yksittäiset naiset jatkoivat 1980- ja 1990-luvun taitteessa nimikysymyksen esilläpitoa. Hieman ennen nimenmuutoksen vahvistanutta liittokokousta, Nenne Hallman (1992) kysyi:

Kuinka nainen voi olla osa miesten liittoa? Edelleen, jatkuvasti loputtomiin olemme sidottuja tuohon nimirumilukseen, joka jopa kantaa sisällään viestiä, että me naiset hyväksymme huonommat palkkiot, pienemmät palkat, mitättömät tehtävät?

Hallmanin teksti on selkein keskustelunavaus, joka kiinnitti huomiota sanomalehtimies-nimikkeen sisällään kantamiin sukupuolittuneisiin merkityksiin. Vallitsevien rakenteiden haastaminen ei näytä kuitenkaan saaneen laajempaa kannatusta, sillä kommentti ei herättänyt lehdessä minkäänlaista keskustelua. Aineiston perusteella toimittajakunta olikin jakautunut nimikysymyksessä kahtia. Naistietoisuuteen heränneiden toimittajanaisten kokemana nimi oli sukupuolittunut, kun taas enemmistö toimittajista näki sen ongelmattomana ammattinimikkeenä. He noudattivat puheenjohtaja Juutin vuonna 1988 esittämää näkemystä, ettei ”sana ole sukupuolikorosteinen” (Kangas 1988).

Toinen esimerkki kollektiivisen toiminnan hetkellisestä aktivoitumisesta on Yleisradion naisten ulosmarssi 5.1.1994, jonka yhteydessä he jättivät tasa-arvoa vaativan kirjelmän yhtiön johdolle. *Journalistin* mukaan kyse oli siitä, että yhtiössä oli käynnissä organisaatiouudistus ja naiset pelkäsivät, ettei se parantaisi heidän asemaansa tälläkään kertaa:

Radio Ykkösen toimittaja, naistutkija Karmela Belinki arvioi, että [...] Ylen naisten turhautuminen alkoi patoutua, kun nelisen vuotta sitten toteutettiin kanavajako.

– Silloin odotettiin naisten suurta läpimurtoa, mutta sitä ei tullut. Kun organisaatiota alettiin viime vuonna sorvata uusiksi, kävi ilmeiseksi, että naiset olivat saaneet tarpeekseen. (Leppänen 1994.)

Ylen naisten mielenilmauksen pontimena toimi suuttumus, jonka turhat lupaukset naisten etenemisestä olivat aiheuttaneet. Samanaikaisesti toiminta pysyi maltillisena:

Karmela Belinkia ilahduttaa se, että toiminta on spontaaniudestaan huolimatta sujunut hyvin järjestelmällisesti ja järjestäytyneesti: – Minusta tuntuu, ettei suomalaisille naisille sovi lippujen heiluttelu ja iskulauseiden sorvaaminen, sanoo Seija Wallius. Hän korostaa, että linjan on oltava asiallinen, avoin, jämäkkä, mutta huumoriakaan ei saa unohtaa. (Emt.)

Belinkin ja Walliuksen lausunnot summaavat hyvin suomalaisille työpaikoille yleensä ja myös toimituksille ominaista tapaa luottaa työntekijöiden maltilliseen järjestäytymiseen. Syynä tähän voidaan pitää ammattiyhdistysten 1970-luvulla voimistunutta roolia työmarkkinoiden neuvotteluosapuolena ja myös naisten työmarkkina-asemaa ajaneiden uudistusten edistäjänä. (esim. Bergholm 2012, 83–88; Anttila & Levä 2016, 43–86.) Maltillisuuden arvostus näkyi myös Yleisradion tasa-arvotyötä tai pikemminkin sen puutetta pohtineessa kirjoituksessa, jossa siteerattiin RTTL:n pääluottamusmiestä Kirsti Kurkelaa:

Tasa-arvon lisäämiseksi täytyisi jotain Yleisradiossa tehdä. Pikkuisen oudoksuttaa kuitenkin ruotsalaisten partiopoikahomma, jossa tehdään kaikki valtavaksi. Eikö samalla luoda myös byrokraatiaa? Eiköhän tasa-arvotyön toteuttamiseksi löytyisi kevennettyä mallia? (Itkonen 1986, 79.)

Kurkelalle ruotsalaisten toimittajien aktiivinen tasa-arvotyö oli siis liiallista. Reaktio kertoo osaltaan suomalaisten toimittajien vaikeudesta nähdä sukupuolikysymys laajempänä rakenteellisena ongelmana, jonka ratkaisemiseksi tarvittaisiin toimintamuotojen perusteellista haastamista. Toisin oli paitsi Ruotsissa myös Iso-Britanniassa ja Australiassa, jossa niin media-alan naisten epämuodolliset kokoontumiset kuin naiserytinen toiminta ammattiliittojen sisällä haastoivat 1970-luvulla ammatin miestapaiset käytännöt osin feministisestä liikkeestä saatuun vaikutteiden pohjalta (Kurvinen 2019a; Kurvinen 2019b; Galt 2018; Baker 2018).

Luottamusta ammattiyhdistystyön riittävyteen tasa-arvo-ongelmien ratkaisijana tuki myös toimittajakunnassa 1970-luvun alusta lähtien toistettu näkemys ammatin suhteellisen pitkälle kehittyneestä tasa-arvoisuudesta. (Kurvinen 2013.) *Sanomalehtimiehen* päätoimittaja pohti vuonna 1986 suomalaisten toimittajien maltillisuutta:

Miksi meillä on sitten oltu hiljaisempia? Osasyynä lienee se, että meillä ilmeisesti ovat asiat yleensä olleet hivenen muita pohjoismaita paremmalla tasolla. Toinen tekijä lienee, että ns. arkikäyttäytyminen toimituksissa ja toimittajien keskuudessa on jokseenkin tasa-arvoista. (Olisi päästävä tasa-arvoon 1986.)

Sitaatti tiivistää osuvasti tasa-arvokeskustelua pehmentäneen kokemuksen työarjen tasa-arvoisuudesta, koska sekä miehet että naiset tekivät samaa työtä. Haastatteluissa selitys toistui etenkin uransa 1960- ja 1970-luvulla aloittaneiden toimittajien kerronnassa. Samanaikaisesti se jättää huomiotta toimitushierarkian ja työtehtävien eriytymisen sukupuolen mukaan. Ylöstalo (2012, 15) onkin muistuttanut puheen jo toteutuneesta tasa-arvosta piilottavan ilmeisetkin tasa-arvo-ongelmat, koska ne nähdään yksittäisinä säröinä muuten jo saavutetussa tavoitetilassa. Puhe jo toteutuneesta tasa-arvosta kiinnittyy myös Ruohon (2006, 171, 192) huomioon ajattelua rajoittavista käytännöistä. Nimenomaan käsitys journalismin suhteellisen pitkälle kehittyneestä tasa-arvoisuudesta on osaltaan estänyt suomalaisia toimittajanaisia tarttumasta kohtaamiinsa epätasa-arvoisuuksiin.

On kuitenkin syytä muistaa, että 1980-luvulla osa toimittajanaisista alkoi esittää kritiikkiä ammatin miestapaisuutta kohtaan. Tämä kritiikki paljasti 1980-luvulla käynnissä olleen rajanvedon sukupuolten samanlaisuutta ja niiden eroja korostavien puhetapojen välillä. Feminismistä vaikutteita ottaneiden toimittajien mukaan nimenomaan miestapainen työskentelykulttuuri oli sosiaalistanut naiset näkemään itsensä tasa-arvoisina. Seija Nummijokea siteerattiin *Sanomalehtimiehe*ssä vuonna 1986 seuraavaan tapaan:

Miespuoliset työtoverit kohtelevat meitä enimmäkseen hyvin. Saamme kuulla olevamme reiluja jätkiä tai toimituksen ainoita miehiä. Jos meidät huomataan naisina, saamme kuulla olevamme ronskeja muijia, joita eivät liiat kainous- ja siveellisyysestot häiritse.

Me naiset olemme tehneet journalisteina työtä kuin miehet. Mistä seuraa se, että me lyömme laimin perhettämme kuin miehet, me juomme kuin miehet, me naimme kuin miehet, meidän terveytemme pettää, meidän ihmissuhteemme katkeavat ja me kuo-

lemme ennen aikojamme, sillä me olemme tasa-arvoisia, kuvaili Seija. Kuitenkin yhä useammasta on alkanut tuntua, ettei tällainen tasa-arvo riitä. Tarvitaan jotain muuta, jotain enemmän: tarvitaan naisjournalismia. (Sailas 1986.)

Kommentti on mielenkiintoinen, koska se palauttaa ammatin sisäisen tasa-arvo-keskustelun kysymykseen naisjournalismista. Nimenomaan uudenlainen journalismi saa naiset heräämään ammatin sisäiseen epätasa-arvoisuuteen. Näyttää kuitenkin siltä, että sisältöjen ja työskentelykulttuurin nivoutuminen toisiinsa toimitusten tasa-arvokeskustelussa on itse asiassa maltillistanut keskustelua. Kun huomio on kiinnitetty sisältöihin, keskustelu on voitu etäännyttää omasta työyhteisöstä.

Maltillisuutta on lisännyt myös sukupuolten tasa-arvon ja feminismin suoraviivainen erottaminen toisistaan. Esimerkiksi Etelä-Pohjanmaan Sanomalehtimiesten kesäkuussa 1986 järjestämä ”Nainen journalismissa – nainen journalistina” -seminaari erotettiin selkeästi naisasiasta:

Tilaisuus ei ole feministitapaaminen. Sen sijaan halutaan virittää keskustelua naisen asemasta tiedonvälityksen kohteena ja tekijänä tasa-arvolain voimaantulohetken kynnyksellä. (Seminaarimainos 1986.)

Sanamuoto paljastaa ammattikunnan sisäisen keskustelun keskeisen kehysten: tasa-arvon ajaminen oli suotavaa, koska kehitys meni yhteiskunnassa muutenkin eteenpäin. Sen sijaan vallitsevien rakenteiden haastamiseen ei oltu valmiita. Tämä ei toki tarkoita, etteikö toimittajissa olisi ollut niitä, jotka suhtautuivat feminismiin positiivisesti ja mahdollisesti jopa identifioivat itsensä feministeiksi. Aikalaistekstien perusteella feminismiin liittyi kuitenkin kielteisiä käsityksiä. Maija Pietilä (1986) kysyi Etelä-Pohjanmaan sanomalehtimiehiltä muutamaa numeroa myöhemmin:

Levittävätkö feministit a) ruttoa, b) aidsia, c) jotakin muuta vaarallista ja tarttuvaa vai yrittävätkö he mukiloida jokaisen vastaan tulevan miehen vai miksi seminaarikutsussa on maininta ”Tilaisuus ei ole feministitapaaminen”.

Samaisena vuonna haastateltu Savon Sanomien toimittaja Eila Ollikainen puolestaan nosti esiin, kuinka hänen äidillinen olemuksensa teki hänestä hyväksyttävän feministin toimittajakollegoiden silmissä. Sanomalehtimiehen toimittaja kirjasi keskustelun henkilökuva-artikkeliinsa seuraavasti:

Oletko sinä sitten feministi?

Kyllä

Työtoverit suhtautuvat asiaan savolaisella suvaitsevaisuudella. Eila nauraakin, että ilmeisesti jokaisella itseään kunnioittavalla lehdellä täytyy jo nykyisin olla oma feministinsä. Kun ulkoinen hahmo on sopivan kotoinen keski-ikäinen kahden aikuisen pojan äiti ei olemus säikähdytä. (Mallat 1986.)

Aikalaistekstien perusteella toimittajan oli siis mahdollista tunnustautua feministiksi, mutta hän ei saanut kyseenalaistaa naiselle ominaiseksi katsottua käyttäytymistä. Näyttääkin siltä, että niin yksittäisissä toimituksissa kuin ammattikunnassa laajemminkin tasapainoiltiin 1980- ja 1990-luvun taitteessa yleisen asenneilmaston ja tiedostavampien näkökantojen välimaastossa. Useampi 1980-luvulla tai sen jälkeen aloittanut haastateltava esittikin tuntemiensa toimittajanaisten olleen vähintään puolittain feministejä, mutta toimitustyön arjessa naiset eivät pääsääntöisesti haastaneet vallitsevia toimintamalleja. Feministisiä näkökulmia tuotiin esiin tehdyissä jutuissa, mutta toimituksen sisäisiä työskentelykäytäntöjä haastettaessa toimintamalliksi valittiin mieluummin vaivihkainen asennekasvatus feminististen äänenpainojen sijasta. (esim. H1, H32, H37 ja H48.) Tasa-arvoisemman journalismin tavoittelun irrottaminen feminismistä häivytti kuitenkin toimittajien tasa-arvotyöstä sen sisältämän muutospotentiaalin kuten Holli (2012, 73–74) on todennut.

Feminismin negatiivista leimaa on oletettavasti lisännyt se, että ammattiliiton agendalle tasa-arvo ei 1980-luvulla vielä yltänyt (Toimintaohjelma 1986–1989). Vaikka tasa-arvokeskustelu voimistui vähitellen 1980-luvun kuluessa muun muassa palkkatasa-arvosta ja naisten päällikköurista käytyjen keskustelujen myötä (esim. Jäppinen 1983; Laine 1988), asenteet muuttuivat hitaasti. Vuonna 1985 Pekka Laine (1985), joka myöhemmin nousi liiton puheenjohtajaksi, pohti naistoimittajien keskustelunaloitteita:

Toista sukupuolta olevat kollegat nostavat aika ajoin esiin asemansa toimittajan ammatissa. [...] Niinpä näkökulma on ollut subjektiivinen, etten sanoisi joskus feministinenkin. Mutta kun teemaa tarkastelee objektiivisesti, huomaa helposti, että naisilla on työssä haitallisesti vaikuttavia ominaisuuksia. Toimitustyössä eritoten.

Laineen tekstiä voi pitää sarkastisena, mutta sen tapa leikitellä naistoimittajuuteen liitetyillä stereotyyppioilla kuvastaa myös näennäisen suvaitsevaisen pinnan alla vaikuttaneita asenteita. Vastakkainasettelu säilyi myös naisasianaisten ja muiden toimittajanaisten välillä, mikä näkyi esimerkiksi vuonna 1994 tasa-arvotemalla järjestettyjen Journalismin päivien keskusteluissa ja ennen kaikkea *Helsingin Sanomien* Seija Sartin naisasianaista provosoineesta puheenvuorosta kummunneessa debatissa (esim. Sartti 1994; Granroth 1994; Paukku 1994). Muutoksen hitaudesta kertoo sekin, että liittovaltuusto päätti tasa-arvon aktiivisesta edistämisestä alalla vasta vuonna 1994 (Liittovaltuusto päätti tasa-arvon edistämisestä 1994).

Lopuksi

Ruohon ja Torkkolan (2010, 194) mukaan toimituksissa tehtävä tasa-arvotyö ei itsessään muuta ammattialaa tasa-arvoisemmaksi, jos journalismin sukupuolijärjestyksen kaksinapaisuutta ei olla valmiita haastamaan. Mediatutkijoiden teesi sopii hyvin tämän artikkelin loppukeskustelun aloitukseksi. Olen muistitiedon ja aikalaistekstien

avulla osoittanut, kuinka tasa-arvo teemana nousi ammattikunnassa koko ajan vahvemmin esiin 1980-luvulla ja 1990-luvun alussa. Siitä huolimatta ammattialan sukupuolittuneet käytännöt jäivät pääsääntöisesti haastamatta ja vuosikymmenestä toiseen jatkunutta keskustelua journalismin ja sukupuolen suhteesta käydään yhä tänäkin päivänä. Toimittajanaiset näyttävätkin pääsääntöisesti valinneen miestapaiseen journalismiin mukautumisen, josta Ross (2004, 146) on käyttänyt nimitystä ”kesytetty feminismi”. Sen sijaan journalismin sukupuolittuneiden käytäntöjen haastamisessa jäätiin pitkälti puheen tasolle, vaikka naisjournalismi herättikin muutaman vuoden ajan vilkasta keskustelua. Osittain tämä johtui siitä, että tutkimusperustainen naisjournalismikeskustelu etäännytti tasa-arvopuheen toimitusten ulkopuolelle eikä kokemuspohjaista kollektiivista heräämistä vallinneisiin epäkohtiin päässyt muutenkaan syntymään. Lisäksi ammattialalla 1970-luvun alusta lähtien korostunut tasa-arvopuhe häivytti tarvetta haastaa vallitsevia epäkohtia rakentaen toimituksiin Julkusen käsitteellistämää sukupuolisopua.

Sukupuolisovun käsite ei riitä yksinään selittämään sitä, miksi tasa-arvon edistämiseen ei tartuttu toimituksissa aktiivisemmin. Selitystä on kuitenkin mahdollista täydentää kiinnittämällä huomiota tunnekokemuksiin ja niiden sisältämään muutospotentiaaliin. Muistitiedossa omakohtaiset epätasa-arvon kokemukset saattoivat esimerkiksi herättää hetkellisesti suuttumusta, mutta yksittäisen epäkohdan ratkaisemisen jälkeen toiminta palautui kertomuksissa aina ennalleen ja hetkellisesti koettu ärtymys työnnettiin taka-alalle. Näin ollen sukupuolittuneita rakenteita ei missään vaiheessa asetettu todella kyseenalaiseksi. Aikalaistekstien pohjalta on kuitenkin paikannettavissa pieni, tasa-arvokysymyksiä aktiivisesti ajanut toimittajanaisten joukko. Näistä naisista osa nousi ainoastaan niminä esiin, mutta muutamat heistä, kuten Eila Ollikainen ja Päivi Istala, tunnustautuivat *Sanomalehtimiehen/Journalistin* palstoilla myös feministeiksi. Yksittäisistä naiskysymystä esillä pitäneistä toimittajista huolimatta keskustelu säilyi 1980-luvun viimeisinä vuosina maltillisena eikä rakenteita haastavia äänenpainoja juuri esiintynyt. Sen sijaan 1990-luvun alkuvuosilta on löydettävissä radikaalimpia mielipiteitä. Myös niiden esittäjinä olivat pääsääntöisesti yksittäiset toimittajat eikä lähteisiin ole jäänyt juurikaan jälkiä naisten kollektiivisista toimista asian edistämiseksi. Samanaikaisesti tasa-arvokeskustelu institutionalisoitui, mikä siirsi naistietoisuudesta kumpuavan tasa-arvokamppailun liiton ja mediatalojen vastuulle.

Kahden hyvin erittyypisen lähteen yhdistäminen on yhden artikkelin puitteissa haasteellista, mikä tässä kohden on tarkoittanut aikalaistekstien korostumista haastattelujen kustannuksella. Esittämäni tulkinta ei olisi kuitenkaan ollut mahdollista ilman kokemukseronnan ja aikalaistekstien ristiinlukemista. Siinä missä aikalaistekstien pohjalta oli mahdollista rakentaa kertomus suomalaisen toimittajakunnan tasa-arvokeskustelun kehityksestä ja paikantaa yksittäisiä toimijoita, kokemukseronta vahvisti tulkintaa kollektiiviselle toiminnalle annettujen merkitysten vähäisyydestä. Lisäksi se osoitti, kuinka tietystä historiallisesta hetkestä vilkkaana käynyt keskustelu voi kokemukseronnan häipyä täysin näkyvistä. Osittain kyse on ajallisen etäisyyden vaikutuksesta muistamiseen, mutta väitän muistamattomuuden ker-

tovan ennemminkin siitä, että kielteisiä tunteita ei osattu suomalaisissa toimituksissa käyttää muutosenergiana. Tästä johtuen keskustelua käytiin 1980- ja 1990-luvulla maltillisesti eikä tästä keskustelusta jäänyt merkittäviä muistijälkiä reflektoitavaksi myöskään 2010-luvulla tehtyihin haastatteluihin.

Kiitokset

Kiitän lämpimästi Media Q viestinnän toimitusta, nimettömiä vertaisarvioitsijoita sekä Turun yliopiston kulttuurihistorian oppiaineen Sukupuoli, kirjoittaminen ja tekstuaalisuus -tutkimusryhmän jäseniä artikkelin aikaisempien versioiden kommentoimisesta.

Loppuviitteet

- 1 *Sanomalehtimies*-lehden nimi muutettiin *Journalistiksi* vuoden 1993 alussa. Nimenmuutos tapahtui samaan aikaan, kun Suomen Sanomalehtimiesten Liiton nimi muuttui Suomen Journalistiliitoksi.
- 2 Aikalaistekstien perusteella naistoimittajien network oli epävirallinen yhteenliittymä eikä kyse ole näin ollen vuonna 1946 perustetusta Naistoimittajat ry:stä, joka toimi myös tutkittuina vuosina aktiivisesti.

Aikalaistekstit

- Aamulehti ottaa käyttöön sukupuolineutraalit tittelit – eduskunnan puhemies on jatkossa puheenjohtaja. (pääkirjoitus) *Aamulehti* 16.9.2017.
- Ahonen, Tuula-Maria (1990a). Kansanäänestys nimestä! (mielipide) *Sanomalehtimies* 13.9.1990a, 18.
- Ahonen, Tuula-Maria (1990b). Kalja uudelle nimelle! (mielipide) *Sanomalehtimies* 27.9.1990b, 24.
- Granroth, Marita (1994). Karin Alfredsson, svensk journalist och ”kvinnoexpert”: Låt kvinnorna komma till tals – såväl de kloka som töntarna. *Journalisti* 25.8.1994, 9.
- Hallman, Nenne (1992). Vapautta viestiä tasa-arvoisesti. (kolumni) *Sanomalehtimies* 19.3.1992, 9.
- Heikura, Outi (1986). ”Naisjournalismi” pakenee todellisuutta. (mielipide) *Sanomalehtimies* 18/1986, 7.
- Hyi vaan sun heiluvilles (1984). Naisestako lehtimies? (mielipide) *Sanomalehtimies* 11.6.1984, 10.
- Itkonen, Helena (1986). Tasa-arvotyö Yleisradiossa. *Tiedotustutkimus* 9:3, 78–79.
- Joukko kesätoimittajaekkoja (1984). Hei sun heiluvilles! (mielipide) *Sanomalehtimies* 16.4.1984.
- Juurisoja, Vuokko (1990). Merja Ukkolalle. (mielipide) *Sanomalehtimies* 13.9.1990, 18.
- Jäppinen, Leena (1986). Olitpa nainen tai mies – olennaista on kehittyä. *Sanomalehtimies* 21/1986, 10–11.
- Jäppinen, Leena (1983). Pelätä ei saa ja työtä on tehtävä lujasti. *Sanomalehtimies* 16.6.1983, 12–13.
- Kaino, Aino (1984). Kesätyöpaikan hakijan toiveuni. (mielipide) *Sanomalehtimies* 19.3.1984, 11.
- Kangas, Pertti (1988). Pahentaako nimi liittoa? *Sanomalehtimies* 20.6.1988, 9.
- Karppinen, Hannele (1990). Naisradiossa vain naisten ääni. *Sanomalehtimies* 7.6.1990, 8.
- Köngäs, Heidi (1988). Keittiörealismia. (kolumni) *Sanomalehtimies* 3.10.1988, 11.
- Köngäs, Heidi (1986). Lapsipuoli. (kolumni) *Sanomalehtimies* 5/1986, 9.
- Lahtinen, Raija (1993). Journalismi ei ole tasa-arvon työssija. Toimituksissa kytee katkeruus. *Journalisti* 9.12.1993.
- Laine, Antero (1990). Liitto ja sen nimi. (vastine) *Sanomalehtimies* 13.9.1990, 18.
- Laine, Antero (1988). Naiset miesten edelle palkkatilastossa. *Sanomalehtimies* 11.4.1988, 3.
- Laine, Pekka (1985). Naistoimittaja. (kolumni) *Sanomalehtimies* 10.5.1985, 9.
- Leppänen, Airi (1994). Pelkkä ihmettely ei auta. Naiset vaativat tasa-arvoa Yleisradion nimityslinjaan. *Journalisti* 3.3.1994.
- Liittovaltuusto päätti tasa-arvon edistämisestä. *Sanomalehtimies* 1.12.1994.

- Liukkonen, Marjo; Salokangas, Kirsti & Tallqvist, Hannele (1986). Näin edistän seksismiä työlläni. *Sanomalehtimies* 2/1986, 12.
- Luupää, Lyyli (1984). "Tyttöjä" vain tilkkeiksi. (mielipide) *Sanomalehtimies* 2.5.1984, 10.
- Mallat, Leena (1986). Nainen pääsee päälliköksi kun miehet ovat sorsastamassa. *Sanomalehtimies* 16/1986, 7.
- Nummijoki, Seija (1988). "En ole feministi. Mulla menee hyvin". Naisjournalistien suhde naisliikkeeseen. *Tiedotustutkimus* 11:2, 53–54.
- Nummijoki, Seija (1986a). Naisjournalistin huoneentaulu. *Tiedotustutkimus*, 9:3, 64–71.
- Nummijoki, Seija (1986b). Naisnäkökulma: Toiset ovat tasa-arvoisempia kuin toiset. *SAL vuosikirja* 1986, 11–17.
- Olisi päästävä tasa-arvoon. (1986). (pääkirjoitus) *Sanomalehtimies* 15/1986, 2.
- Paakkinen, Reeta; Törnudd, Nina & Koponen, Taneli (2017). Sukupuolineutraaleista sanavalinnoista vilkas keskustelu: Näin Aamulehden linjausta kommentoitiin. *Aamulehti* 17.9.2017.
- Paukku, Leena (1994). Zilliacus-Tikkaselle. (vastine) *Journalisti* 6.10.1994.
- Pietilä, Maija (1986). Feministit, hyy! (mielipide) *Sanomalehtimies* 8/1986, 14.
- Sailas, Anne (1986). Naisjournalismin ituja etsimässä. *Sanomalehtimies* 15/1986, 6.
- Sartti, Seija (1994). Seija Sartti provosoi keskusteluun. "Kieltäydyn olemasta sorrettu". *Journalisti* 25.8.1994, 8–9.
- Seminaarimainos. *Sanomalehtimies* 6/1986, 16.
- Seminaariohjelma. *Sanomalehtimies* 10/1986, 12
- Simonen, Katri (1994). Onko uutisilla sukupuolta? *Journalisti* 11.5.1994, 7.
- Talvensaari, Leena (1990). Rovaniemellä haarukoitiin naisjournalismia. *Sanomalehtimies* 1.3.1990, 8.
- #tasaarvoteot. Media tasa-arvon edistäjänä. Paneelikeskustelu 12.6.2018. Saatavilla: <https://www.helsinki.fi/fi/unitube/video/6b014a7d-efea-46eb-b936-7e4835815ff3> (katsottu 20.7.2018).
- Toimintaohjelma 1986–1989. *Sanomalehtimies* 12/1986, 5.
- Ukkola, Merja (1990). On aika muuttaa nimeä! (mielipide) *Sanomalehtimies* 30.8.1990, 24.
- Väätäinen, Pirjo (1986). Miksi naisen on otettava "hyvän jätkän" -rooli? (mielipide) *Sanomalehtimies* 24/1986, 14.
- Yläjärvi, Erja (2017). Tasa-arvo mediassa vaatii muutakin kuin nimikkeiden vaihtamista. *Helsingin Sanomat* 23.9.2017.
- Yläjärvi, Erja & Ubaud, Anu (2018). Naisten osuus HS:n jutuissa on kolmannes, ja se on liian vähän – Sitoudumme edistämään tasa-arvoa, laskuri kertoo HS:n tilanteen reaaliajassa. *Helsingin Sanomat* 8.3.2018.

Kirjallisuus

- Ahmed, Sara (2017). *Living a Feminist Life*. Durham: Duke University Press.
- Anttila, Anu-Hanna & Levä, Ilkka (2016). *Tasa-arvotyön toimintatavat ja rakenteet toimihenkilöliikkeessä*. Helsinki: Toimihenkilöjärjestöjen sivistysliitto.
- Baker, Jeannine (2018). "Once a typist always a typist": The Australian Broadcasting Co-operative and the Sexual Division of Labor at the Australian Broadcasting Commission. *Feminist Media Histories* 4:4, 160–184. <https://doi.org/10.1525/fmh.2018.4.4.160>
- Bergholm, Tapio (2012). Decade of equality employment, pay and gender in Finland in the 1970s. *Moving the Social – Journal of Social History and the History of Social Movements* 48, 73–88.
- Brunila, Kristiina (2009). *Parasta ennen: Tasa-arvotyön projektitapaistuminen*. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- Colgan, Fiona & Ledwith, Sue (1996). Women as organisational change agents. Teoksessa: Ledwith, Sue & Colgan, Fiona (toim.). *Women in Organisations: Challenging Gender Politics*. London: Palgrave Macmillan, 1–43. <https://doi.org/10.1108/ijm.1998.19.3.206.5>
- Douglas, Scott C.; Kiewitz, Christian; Martinko, Mark J.; Harvey, Paul; Kim, Younhee & Chun, Jae Uk (2008). Cognitions, Emotions, and Evaluations: An Elaboration Likelihood Model for Workplace Aggression. *Academy of Management Review* 33:2, 425–451. <https://doi.org/10.5465/amr.2008.31193490>

- Elomäki, Anna; Kantola, Johanna; Koivunen, Anu & Ylöstalo, Hanna (2016). Kamppailu tasa-arvosta: Tunne, asiantuntijuus ja vastarinta strategisessa valtiossa. *Sosiologia* 4, 377–395.
- Feministinen aikamatka: Tasa-arvoasiain neuvottelukunnan tutkimusjaosto 1981–2006* (2006). Helsinki: Tasa-arvoasiain neuvottelukunta.
- Galt, Frances C. (2018). "Regrettably up-to-date": The patterns of discrimination against women in the Film and Television Industries Report (1975) in historical context. *Feminist Media Histories* 4:4, 130–159. <https://doi.org/10.1525/fmh.2018.4.4.130>
- Hirdman, Yvonne (1988). Genussystemet: Reflexioner kring kvinnors sociala underordning. *Kvinnovetenskaplig tidskrift* 3, 49–63.
- Holli, Anne Maria (2012). Kriittisiä näkökulmia tasa-arvon tutkimukseen. Teoksessa: Kantola, Johanna; Nousiainen, Kevät & Saari, Milja (toim.). *Tasa-arvo toisin nähtynä: Oikeuden ja politiikan näkökulmia tasa-arvoon ja yhdenvertaisuuteen*. Helsinki: Gaudeamus, 73–96.
- Ingström, Pia (2007). *Lentävä feministi ja muita muistoja 70-luvulta*. Helsinki: Schildts.
- Julkunen, Raija (2010). *Sukupuolen järjestykset ja tasa-arvon paradoksit*. Tampere: Vastapaino.
- Julkunen, Raija (1999). Sukupuoli, työ ja hyvinvointivaltio. Teoksessa: Apo, Satu (toim.). *Suomalainen nainen*. Helsinki: Otava, 79–99.
- Julkunen, Raija (1994). Suomalainen sukupuolimalli: 1960-luku käänteenä. Teoksessa: Anttonen, Anneli; Henriksson, Lea & Nätkin, Ritva (toim.). *Naisten hyvinvointivaltio*. Tampere: Vastapaino, 179–201.
- Kantola, Johanna; Nousiainen, Kevät & Saari, Milja (2012). Johdanto: Tasa-arvosta ja sen lukemisesta toisin. Teoksessa: Kantola, Johanna; Nousiainen, Kevät & Saari, Milja (toim.). *Tasa-arvo toisin nähtynä: Oikeuden ja politiikan näkökulmia tasa-arvoon ja yhdenvertaisuuteen*. Helsinki: Gaudeamus, 7–27.
- Koskinen-Koivisto, Eerika (2014). *Her Own Worth: Negotiations of Subjectivity in the Life Narrative of a Female Labourer*. Helsinki: SKS. <https://oa.finlit.fi/site/books/10.21435/sfe.16/>
- Kurvinen, Heidi (2019a). Women's non-unionised activism in Swedish newsrooms, 1961–89. *Women's History Review*. <https://doi.org/10.1080/09612025.2019.1616884>.
- Kurvinen, Heidi (2019b). Union discussions of gender equality in the Swedish trade union newspaper Journalisten, 1961–1989. *Scandinavian Journal of History* 44:3, 379–402. <http://dx.doi.org/10.1080/03468755.2018.1505653>
- Kurvinen, Heidi (2014). Toimittajanaiset 1960- ja 1970-lukujen Suomessa: Mahdollisuudet epätasa-arvoisuuden säröttäjinä. *Työelämän tutkimus* 3, 257–271.
- Kurvinen, Heidi (2013). "En mä oo mies enkä nainen. Mä oon toimittaja": Sukupuoli ja suomalainen toimittajakunta 1960- ja 1970-luvulla. Oulu: Oulun yliopisto.
- Kyrölä, Katariina (2015). Toward a Contextual Pedagogy of Pain: Trigger warnings and the value of sometimes feeling really, really bad. *Lambda Nordica: Nordic Journal on LGBTQ studies* 1, 131–144.
- Löfgren Nilsson, Monica (2010). "Thinkings" and "doings" of gender: Gendering processes in Swedish television news production. *Journalism Practice* 4:1, 1–16. <https://doi.org/10.1080/17512780903119693>
- Morrison, Elizabeth Wolfe & Milliken, Frances. J. (2000). Organizational silence: A barrier to change and development in a pluralistic world. *Academy of Management Review* 25:4, 706–31. <https://doi.org/10.2307/259200>
- Niemi, Mari K. & Pitkänen, Ville (2016). Gendered use of experts in the media: Analysis of the gender gap in Finnish news journalism. *Public Understanding of Science* 26:3, 355–368. <https://doi.org/10.1177/0963662515621470>
- Nussbaum, Martha (2013). *Political Emotions: Why Love Matters for Justice*. Cambridge, Massachusetts: Harvard University Press.
- Piderit, Sandy Kristin & Ashford, Susan J. (2003). Breaking silence: Tactical choices women managers make in speaking up about gender-equity issues. *Journal of Management Studies* 40:6, 1477–1502. <https://doi.org/10.1111/1467-6486.00388>
- Pullen, Alison; Rhodes, Carl & Thanem, Torkild (2017). Affective politics in gendered organizations: Affirmative notes on becoming-woman. *Organization* 24:1, 105–123. <https://doi.org/10.1177/1350508416668367>
- Pöysä, Jyrki (2010). Lähiluku vaeltavana käsitteenä ja tieteidenvälisenä metodina. Teoksessa: Pöysä, Jyrki; Järviluoma, Helmi & Vakimo, Sinikka (toim.). *Vaeltavat metodit*. Joensuu: Suomen Kansantalouden Tutkijain Seura, 331–360.

- Ross, Karen (2004). Sex at work: Gender, politics and newsroom culture. Teoksessa: de Bruin, Marjan & Ross, Karen (toim.). *Gender and Newsroom Cultures: Identities at Work*. Creskill: Hampton Press, 143–160.
- Ruoho, Iiris & Torkkola, Sinikka (2018). Journalism and gender: Toward a multidimensional approach. *Nordicom Review* 39:1, 67–79. <https://doi.org/10.2478/nor-2018-0002>
- Ruoho, Iiris & Torkkola, Sinikka (2010). *Journalismin sukupuoli*. Tampere: Vastapaino.
- Ruoho, Iiris (2006). Julkisuudet, naiset ja journalismi. Teoksessa: Mäkelä, Anna; Puustinen, Liina & Ruoho, Iiris (toim.). *Sukupuolishow: Johdatus feministiseen mediatutkimukseen*. Helsinki: Gaudeamus, 171–192.
- Savolainen, Tarja & Zilliacus-Tikkanen, Henrika (2015). The Gender Divisions and Hierarchies of the Finnish News Organisations. *Nordicom Information* 37:2, 19–31.
- Tiittula, Liisa & Ruusuvaara, Johanna (2005). Johdanto. Teoksessa: Tiittula, Liisa & Ruusuvaara, Johanna (toim.). *Haastattelu: Tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus*. Tampere: Vastapaino.
- Tjosvold, Dean; Wong, Alfred S. H. & Chen, Nancy Yi Feng (2014). Constructively managing conflicts in organizations. *The Annual Review of Organizational Psychology and Organizational Behavior* 1:1, 545–568. <https://doi.org/10.1146/annurev-orgpsych-031413-091306>
- Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli (2004). *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Helsinki: Tammi.
- Wahl-Jorgensen, Karin (2019). Challenging presentism in journalism studies: An emotional life history approach to understanding the lived experiences of journalists. *Journalism* 20:5, 670–678. <https://doi.org/10.1177/1464884918760670>.
- Ylöstalo, Hanna (2012). *Tasa-arvotyön tasa-arvot*. Tampere: Tampereen yliopisto.